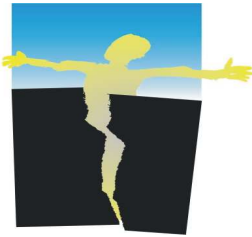

HELSINKI Bulletin

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Rige od Fere 20, 11000 Beograd, Srbija
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mailoffice@helsinki.org.rs;
www.helsinki.org.rs

Br. 35 • Jul 2009.

PRITISAK STRATEŠKIH IZAZOVA

Uprkos konstantnoj antiNATO propagandi članstvo Srbije u NATO postalo je najvažnija geostrateška tema o kojoj se svakodnevno raspravlja, posebno u tzv. stručnim krugovima. Tome je doprinelo i nekoliko bitnih unutrašnjih i spoljnih činilaca. Među unutrašnjim izdvaja se efekat ekonomsko-finansijske krize koji aktuelnu vlast primorava da donese racionalnu odluku o strateškoj orijentaciji. To istovremeno za Srbiju otvara mogućnost da koristi pomoć EU u prevazilaženju ekonomskih i socijalnih problema. Među spoljnim faktorima najznačajnije je dinamičnije angažovanje nove američke administracije u regionu, verifikovano majskom posetom američkog potpredsednika Džozefa Bajdena regionu. To se poklapa i sa izrazitijim nastojanjem Evropske unije da čvršćim "umreživanjem", zemljama Zapadnog Balkana otvori izvesniju evropsku perspektivu. Konačno, odluka državnog rukovodstva Bosne i Hercegovine da početkom juna jedinstveno (uključujući i Republiku Srpsku) podnese prijavu za članstvo u Severnoatlanskom savezu, stavlja Srbiju pred izazov da u bliskoj budućnosti postane usamljeno, navodno vojno neutralno ostrvo, okruženo sa svih strana članicama najmoćnijeg vojno-političkog saveza na svetu.

Mada u Srbiji još nema prave kampanje za NATO članstvo, konzervativni blok sa velikom

strepnjom prati debatu koju već sada kvalifikuje kao agresivnu pro-NATO kampanju (Djordje Vukadinović). NATO opcija je nekoliko prethodnih godina bila marginalizovana postupkom vlade Vojislava Koštunice koja je kroz republički parlament progurala Deklaraciju o vojnoj neutralnosti zemlje (2007).

Pro-NATO argumenti

Osim Liberalno-demokratske partije (LDP), koja od osnivanja put evropskih integracija Srbije ne razdvaja od "atlanskih", ulazak Srbije i u EU i u NATO – na političkom planu za sada najglasnije zagovora Srpski pokret obnove (SPO). Iako stranka Vuka Draškovića nema nekadašnju političku težinu, ona je članica vladajuće koalicije, a sam Drašković svoje stavove iskazuje i kao bivši ministar inostranih poslova. Po njemu, Srbija je "za tri godine državnu

strategiju kojoj su cilj bile evroatlanske integracije, preokrenula u evropske integracije i antiatlanske integracije”¹, što je, kako kaže, „nezamisliva i nedopustiva srpska mučkalica”². Podvlači da je “politika antiatlanskih integracija politika rehabilitovanja režima Slobodana Miloševića i njegove antievropske politike. Ta politika je učinila nedopustiv ustupak antievropskim snagama u Srbiji.”³

Medju parlamentarnim strankama na istoj strani je i G17 plus, čiji se lider Mladjan Dinkić najotvorenije i najžešće protivio energetsom povezivanju Srbije sa Rusijom. Iz pragmatičnih razloga u toj stranci za sada ne žele da otvorenije zagovaraju priključivanje Srbije Severnoatlanskoj alijansi, uz obrazloženje da to još “nije tema”, pogotovo što “nas (u NATO) niko nije pozvao”.⁴

Srpskim nacionalno-konzervativnim krugovima neprijatna poruka stigla iz Republike Srpske. Uz konstataciju da je odluka o odnosu Srbije prema Severnoatlanskom paktu “njena unutrašnja stvar”, premijer Republike Srpske Milorad Dodik je izjavio da opredeljenje Republike Srpske za evroatlanske integracije ne može biti ugroženo. Čak i s obzirom na to što je Alijansa “bombama sa osiromašenim uranijumom gadjala srpske gradove u BiH”.⁵

U analitičko-stručnim krugovima glasnije nego ranije

¹ Prema RTV B-92, 14. jula 2009.

² Isto.

³ *Pravda*, 2. juli 2009. Indikativno je da je veliki pro-nato intervju Vuk Drašković dao ovom listu koji slovi za nezvanično glasilo Srpske napredne stranke Tomislava Nikolića.

⁴ *Politika*, 17. juni 2009.

⁵ *Borba*, 15. juli 2009.

ukazuje se na prednosti koje bi i Srbija i njena vojska imale kao članice najznačajnije međunarodne vojne organizacije. Na okruglom stolu koga je organizovao SPO (juni 2009) sa Međunarodnim institutom za bezbednost čulo se da je navodna vojna neutralnost Srbije, zapravo prevara. Zato što u formalno-pravnom smislu, neutralnost se ne proglašava skupštinskom deklaracijom, ili bilo kojom drugom unutrašnjom političkom odlukom, već međjudržavnim ugovorima.

Iz stručnih krugova stiže i upozorenje da “neutralnost” podrazumeva odustajanje od trgovine oružjem. Zoran Dragišić, vojno-politički analitičar i nastavnik na Fakultetu za bezbednost, podseća u tom kontekstu da je značajna privredna grana Srbije proizvodnja oružja, koje izvozi u zemlje trećeg sveta. Srpska firma SDPR je tokom 2008. godine izvezla oružje u vrednosti od 400 miliona dolara.⁶

Bez Demokratske stranke ova orijentacija nije moguća. Međutim, predsednik Srbije Boris Tadić, kome lojalnost nacionalno-konzervativnim krugovima limitira manevarski prostor, o toj delikatnoj temi govori naglašeno biranim rečima. U nedavnom intervjuu za Radio Slobodna Evropa on je, naime, podsetio na skupštinsku rezoluciju “u okviru koje smo proglasili neutralnost Srbije kada je u pitanju NATO i drugi vojni savezi”. Ipak indikativna je rečenica iz istog intervjuu u kojoj ističe da odluka o tome “šta će se desiti u narednih pet ili deset godina, to će zavisiti od srpskog naroda”⁷.

⁶ Ovaj podatak je Zoran Dragišić izneo na Okruglom stolu ...

⁷ Prema *Borbi*, 24. juni 2009.

Uznemirenost konzervativnog bloka

Promena u javnom diskursu u odnosu na stereotip o NATO kao "zločinačkoj organizaciji koja nas je bombardovala" i "koja nam je otela Kosovo", uznemirila je nacionalističko-konzervativni blok. Vojislav Koštunica i Demokratska partija Srbije (DSS) i dalje su politički najeksponiraniji u tom pogledu. Računajući sa činjenicom da je među građanima Srbije entuzijazam za ulazak u NATO na znatno nižem nivou nego kada je reč o Evropskoj uniji, DSS insistira na referendumskom (i to što pre) izjašnjavanju o tome. Kada je nakon nedavnih lokalnih izbora u dve beogradske opštine (Voždovac i Zemun) ušla u koalicioni savez sa pobedničkom Srpskom naprednom strankom Tomislava Nikolića, DSS je u koalicionom sporazumu ovaj zahtev naročito potencirala.

Insistiranje Koštunice na referendumu za ulazak u NATO, kako se čini, proizilazi iz uverenja da aktuelna vlast pravi planove kako da se "na mala vrata, zaobilazno i iza leđa građana Srbija uvuče u NATO, jer je zajednički cilj NATO i sadašnje vlasti da se po svaku cenu izbegne referendum".⁸

Vojislav Koštunica tim, kao i nekim drugim povodima (statut Vojvodine, na primer) ističe neophodnost prevremnih izbora i istovremenog referenduma o NATO.⁹ Insistiranje na referendumu proizilazi

⁸ *Danas*, 15. juni 2009.

⁹ *Pečat*, ... 2009.

iz uverenja da bi građani bili protiv. Najglasniji agitator u tom smislu je nedeljnik *Pečat*¹⁰. Glavni urednik Milorad Vučelić u jednom od svojih uvodnika pod naslovom "Nato grip" takodje izražava to očekivanje: "...zašto jedna grupica ljudi na vlasti u Srbiji i Republici Srpskoj, kao i čitav niz nevladinih organizacija iz regiona, hoće samo za sebe da prigrabi sve zasluge i svu čast i uvažavanje zbog ulaska u NATO? Zašto neće to da podele s narodom?...Zašto srpskom narodu ne pružiti priliku da se iskaže i proslavi? Zašto privilegiju da su za NATO koriste samo oni na vlasti? Kad su već toliko uvereni u svoj natoizam, zašto onda sumnjaju da bi se Srbi obrukali?"¹¹

Jedan od najznačajnijih medijskih vojnih komentatora Miroslav Lazanski izričito je protiv otvaranja ove "najznačajnije spoljnopolitičke debate od raspada SFRJ" u zatvorenim krugovima. Kritikuje pojedinačne nastupe političara na „otvorenim i zatvorenim stolovima i konferencijama" i zalaže se široku javnu debatu.¹²

Dordje Vukadinović, glavni urednik Nove srpske političke misli, u sveobuhvatnoj analizi o ključnim strateškim odnosima Srbije, ističe da su sve vlade u Srbiji nakon 2000. godine formirane uz blagoslov i veću ili manju asistenciju zapadnih faktora. Aktuelna, koja je po Vukadinoviću "najzapadnija", napravljena je sa ciljem da se Koštunica skloni sa vlasti, a da radikali ne dodju na vlast: "No, ispostavilo se da onaj treći, a zapravo najvažniji cilj, onaj za koga se podrazumeva-lo da će biti automatski ostvaren sa realizacijom prva dva – definitivno pro-

¹⁰ Mada nema veliki tiraž, nedeljnik *Pečat*, najjasnije izražava stavove konzervativnog bloka

¹¹ *Pečat*, 3. jul 2009.

¹² *Politika*, 4. juli 2009.

terivanje Rusije iz Srbije i sa Balkana – time uopšte nije postignut”.¹³

Vukadinović kao relevantni predstavnik srpske konzervativne desnice zagovara “očuvanje minimuma nacionalnog interesa i nacionalnog samopoštovanja”, i u tom smislu zagovara “treći put”, koji bi predstavljao “korektan stav i iskrenu neutralnost”, kada je reč o Americi, jer će Rusi, kako tvrdi, “prihvatiti sve što nije NATO”.¹⁴

Spinovanje antiamerikanizma

U pozadini anti-nato raspoloženja koga je sistematskim spinovanjem posredstvom medija srbijanska politička elita uspešno učinila opštim, u velikoj meri stoje antiamerički sentiment. Oni se sistematski konstruišu već gotovo pune dve decenije, a svako pojačano angažovanje američke administracije u regionu služi kao novi impuls. Iako je antiameričko raspoloženje bilo na vrhuncu početkom 2008. godine, nakon proglašenja nezavisnosti Kosova (kada je demolirana američka ambasada u Beogradu), najnoviji “talas” indukovao je svakako i “efektom Bajden”.

Nezadovoljstvo Amerikom koja je “na Balkanu skršila srpske nacionalne interese, a pomogla muslimanske, odnosno bošnjačke, hrvatske i albanske” (Ljiljana Smajlović)¹⁵, manifestovalo se direktno i masovno prilikom ceremonije otvaranja Univerzijade u Beogradu, 1. jula, zaglušujućim zvižducima upućenih američkom sportskom timu.

Dragan Simić, direktor Centra za američke studije u Srbiji, je tom prilikom izjavio da je antiameričko raspoloženje dobrim delom posledica medijskog uticaja na javnost, jer se u određenom broju napisu ili televizijskih priloga “negovao jedan plitki antiamerikanizam, koji je vrlo ostrašćen i koji je jako štetan po naše odnose”.¹⁶

Pojačana diplomatska aktivnost medju zemljama trećeg sveta, okupljenih u Pokretu nesvrstanih koju agilno vodi šef diplomatije Vuk

¹³Djordje Vukadinović, „Istoj Zapadu, Zapad Istoku“, *NIN*, 16. juli 2009.

¹⁴*Isto*

¹⁵*Nin*, 9. juli 2009.

¹⁶*Politika*, 13. juli 2009.

Jeremić, oslanja se i na njihov antiamerikanizam. Mnoge zemlje Pokreta identifikuju Srbiju sa antiamerikanizmom. Predrag Simić, doskorašnji ambasador Srbije u Parizu ističe da, kao što su te zemlje nekada u „Miloševićevoj Srbiji videle šampiona antiglobalizma, tako danas Srbiju u određenoj meri vide kao jedno od uporišta antiamerikanizma”.¹⁷

Prema nedavnom istraživanju Media Galupa Pakistan i Srbija predvode listu zemalja u svetu u antiameričkom raspoloženju. Otpor atlantskim integracijama treba dobrim delom tražiti i u činjenici da se NATO generalno u percepciji građana Srbije identifikuje sa Amerikom.

Po svemu sudeći, u krugovima vladajuće političke klase postoji raspoloženje da Srbija na geostrateškom planu profilise orijentaciju koja bi je i formalno približila evroatlantskim integracijama. S obzirom na snažno protivljenje još uvek veoma uticajnog nacionalističko-konzervativnog bloka, racionalna rasprava o realnim interesima Srbije za sada se odvija na “sporednom koloseku”. Uzimajući u obzir i pozitivne reakcije u delu javnosti na taj zaokret u odnosu na dominantne stereotype iz perioda dve vlade Vojislava Koštunice, njihov značaj nije za potcenjivanje.

Takodje, s obzirom na još uvek ne-stabilnu i potencijalno eksplozivnu situaciju u regionu (jug Srbije, BiH), postoji uzajamni interes za “resetovanje” među-sobnih odnosa. U tom smislu, najrealnije je opcija da će Srbija u narednom periodu nastojati da (i) institucionalno ojača vezu sa Alijansom. Prvi korak će verovatno biti otvaranje kancelarije i imenovanje ambasadora pri sedištu NATO u Briselu, što za avgust najavljuje ministar odbrane D. Šutanovac.

¹⁷*Borba*, 16. juli 2009.